

treffelijke en sympathieke eigenschappen, werkkraft, kunde en toewijding aan de Entomologie, die den overledene eigen waren. België verliest met hem zeker zijn grootste autoriteit-Lepidopteroloog.

Zijn vrienden zullen hem voortaan missen, maar zijn levensarbeid en sympathieke persoonlijkheid mogen nog altijd in ons voortleven.

Hij ruste in vrede met zijn echtgenote en de zijnen, die hem dierbaar waren!

G. A. BENTINCK.

Trekvlinders in 1941.

Evenmin als 1940 is het afgelopen jaar een goed seizoen voor trekvlinders geweest. Het voorjaar was laat en koud en de nazomer verregende grootendeels. Bovendien was lichtvangst nog steeds uitgesloten. De meeste trekkers waren zeldzaam of minder talrijk dan gewoonlijk.

1. *Colias hyale* L. Nog zeldzamer dan in 1940. Remmerden (Utr.), 1 gaaf ♂ 27 September (Van de Pol); Nieuwdorp (Zl.), 1 ex. 23 Sepr (Warren); Kwadendamme, 2 exx. 28 Sepr. (dez.).

2. *Colias electo croceus* Fourcroy. Als Augustus niet alles bedorven had, zou 1941 misschien geen slecht jaar voor den Oranje Lucernevlinder geworden zijn. Nu bleven de waarnemingen tot enkele beperkt. Den Haag, 2 gave exx. 9 Aug. (H. Veen); Calandpolder (Zl.), 1 ex. 5 Sepr. (Warren); Kaloot (Van Citterspolder, Zl.), 1 ex. 6 Sepr. (dez.); Apeldoorn, 1 ♂ 22 Sept. (Van Berk); Nieuwdorp (Zl.), 1 ex. 23 Sepr. (Warren); Amsterdam, 1 ♂ 26 en 28 Sepr. (Jonker); Remmerden (Utr.), 4 gave ♂ ♂ 27 Sepr., 2 gave ♂ ♂ 3 Octr. (Van de Pol).

3. *Pyrameis atalanta* L. Bijna overal was de vlinder schaarsch. Alleen Warren meldt hem uit Zeeland als „weer normaal vertegenwoordigd”, wat ook uit zijn vele waarnemingen blijkt, die van 20 Juni tot 21 Octr. loopen.

Merkwaardig is het overigens, dat *atalanta* op de allereerste dagen, die tenminste als „lentedagen” beschouwd konden worden, op verschillende plaatsen in het land werd waargenomen! 14 April zag Van Wisselingh een ex. op zijn zolder tegen het raam vliegend, wat dus wel sterk den indruk wekt, dat het dier binnenshuis overwinterd heeft. Op 16 April zag Dijkstra een *atalanta* bij Heeze vliegen, 17 April vloog er een in den tuin van Artis te Amsterdam (Breurken), „op den eersten zoelen dag”, noteerde ik er dadelijk bij. Hoewel conclusies natuurlijk nog veel te voorbarig zijn, lijkt het er dus wel op, dat enkele exx. inderdaad er in slagen bij ons binnenshuis of op een andere heel gunstige plaats te overwinteren.

Pas tegen half Juni komen dan de trekkers opzetten! 10 Juni merkt Van Galen er een op te Aalten, 20 Juni

ziet *Warren* er een in den Vrouwenpolder bij Veere, eind Juni *D. Piet* een ex. bij Amsterdam, 26 Juni *Warren* weer een te Borssele, waarna in Juli regelmatig, maar niet talrijk, exx. worden gesignaleerd. De laatstgenoemde waarnemer noteerde bijv. : 4 en 10 Juli Borssele, 17 Juli Heinkenszand, 23 Juli Zuid-Sloc, 26 Juli Calandpolder, 30 Juli Nieuwdorp. Ik zag mijn eerste nommervlinder pas 12 Juli te Amsterdam, *H. Veen* de zijne 26 Juli te Den Haag.

In Augustus was de vlinder zeer schaarsch. Pas eind Aug. worden er meer waargenomen, beginnen dus de meeste afstammelingen van de trekkers uit te komen, maar het blijft bij enkele exx. Eén vlinder op een *Buddleja* is al mooi.

In de geheele maand September en een groot deel van Octr. bleef *atalanta* vliegen. Te Amsterdam werden de laatste 12 Octr. door *Helmers* gezien (3 exx.), te Wageningen op 15 Octr. door *Van de Pol* (2 exx.), 21 Octr. nam *Warren* de laatste aan den Zeedijk te Borssele waar. Het lijkt me vrijwel uitgesloten, dat dit jaar nog een tweede generatie is uitgekomen.

4. *Pyrameis cardui* L. Zonder bepaald talrijk geweest te zijn, was de distelvlinder toch gewoner dan in 1940 en won het in aantal beslist van *atalanta*. De soort schijnt echter laat te zijn gaan trekken. Pas in de eerste Juni-helft werden de eerste exx. gezien. 13 Juni nam *Warren* een (zeer gaaf!) ex. in den Vrouwenpolder bij Veere waar, 18 Juni een afgevlogen aan den Zeedijk te Borssele. Daarop volgen tamelijk aaneensluitende data: 20 en 22 Juni, 5, 13, 18, 19 (een zeldzaam gaaf ex. Calandpolder en een vrij gaaf te Lewedorp), 25, 26 (een afgevlogen en een buitengewoon mooi ex. te Borssele) en 31 Juli (4 pracht-exx. op Knoopkruid in den Koningspolder, 1 zeer gaaf te Borssele). Ook in Aug. en Septr. werd *cardui* verschillende malen genoteerd, slechts eens in Octr., den 23en, een zeer gaaf ex. te Calandpolder.

Tolman zag 28 Juni een ex. aan de Twiske. Overigens worden de eerste exx. pas in Juli gesignaleerd: *H. Veen* 7 Juli een afgevlogen *cardui* te Wapserveen, *Van Slooteren* een dergelijk ex. 18 Juli te Wageningen, *Helmers* 12 Juli bij Amsterdam.

De in Juni aangekomen trekkers legden hier onmiddellijk eieren, want reeds 15 Juli vonden *Tolman* en ik aan de Eem bij Soest 5 halfvolwassen rupsen. Reeds 4 Aug. kwam mijn eerste pop uit en dienzelfden dag zag ik ook een prachtig versch dier te Diemen, nadat ik er 1 Aug. reeds 1 te Blaricum had waargenomen. Ook *Warren's* ex. van 26 Juli en de 5 exx. van 31 Juli zijn reeds afstammelingen van trekkers geweest. Zijn zeer gave exx. van 13 en 19 Juni kan ik echter niet verklaren.

In den loop van Aug. en begin Septr. bleef *cardui* tusschen de buien door geregeld doorvliegen, maar de conditie van de dieren werd steeds minder. Na een lange pauze zag ik

22 Sept. een prachtig gaaf ex. te Amsterdam op Sedum. Van de Pol noteerde 25 Sept. een afgevlogen vlinder te Ede, maar 30 Sept. een gaven te Remmerden. Gecombineerd met Warren's gaaf Octr.-dier lijkt het me vrij zeker, dat de eerste Nederlandsche vlinders nog een zwakke tweede hier geboren generatie hebben opgeleverd.

5. *Argynnis lathonia* L. buiten de duinen. Ik ving 1 ex. te Amsterdam op 2 September. H. Veen nam 5 Octr. 4 exx. te Steenwijk waar, waarbij 1 gaaf ex. (alle 4 ongetwijfeld derde gen.). Van Minnen ving in Juli 1 ex. te Huizum bij Leeuwarden.

6. *Polyommatus coridon* Poda. Geen waarnemingen.

7. *Acherontia atropos* L. Amsterdam, 7 Augustus 1 ex. (D. Piet).

8. *Herse convolvuli* L. Geen waarnemingen.

9. *Macroglossum stellatarum* L. Weer geen enkele waarneming! Warren schrijft over Zeeland: „Absoluut geen kolibrivlinders, toch de laatste jaren al niet.”

10. *Celerio euphorbiae* L. Leeuwarden, 26 Juli, 1 ex. in het pakhuis van de „Frico” (Van Minnen).

11. *Oeonistis quadra* L. Soestdijk, 1 ex. (Camping).

12. *Spaelotis ravidata* Schiff. (*obscura* Brahm). Geen waarnemingen.

13. *Peridroma saucia* Hb. Den Haag, 1 ex. op 10 Octr. „Geen ander ex. gezien vanaf begin Sept.-eind Octr., hoewel elken eenigszins bruikbaren avond gesmeerd werd”. (Hardonk).

14. *Leucania albipuncta* L. buiten Zuid-Limburg. Hollandse Rading, 3 exx. op 15 Aug. en 2 reeds iets afgevlogen op 25 Aug. (Doets).

15. *Xylena exsoleta* L. Geen waarnemingen.

16. *Catocala fraxini* L. Geen waarnemingen.

17. *Plusia gamma* L. Minder dan in 1940, toen de vlinder ook al niet overtalrijk was. Het eerste ex. werd door Helmers op 27 Mei te Wijk aan Zee waargenomen, terwijl Tolman op 4 Juni zijn eerste te Soest zag. 28 Juni vloog een *gamma* aan de Twiske, toen Tolman daar onder overigens vrij ongunstige weersomstandigheden een afscheidsbezoek bracht en pas op 1 Juli zag ik mijn eerste te Amsterdam. 8 Juli vloog talrijke verse *gamma*'s in de schemering op duizendschoon te Bergen (Dr. D. Mac Gillavry) en in den loop van de maand bleef de soort geregeld doorvliegen. Zoo vond ik het pistooltje 15 Juli te Soest vrij gewoon. In de eerste helft van de regenrijke Augustusmaand werd het dier minder waargenomen, maar den 24sten vloog de vlinder vrij talrijk op bloeiende hei te Soest. Pas in de tweede helft van September komt hij goed op peil. Den 22sten vloog hij te Soest bij honderden en dien dag schreef ook Van Berk uit Apeldoorn: „*gamma* vliegt nu pas goed”. Ook in Octr. werd de uil aanvankelijk geregeld waargenomen, maar in de

tweede helft verdween hij. „Ze vlogen toen erg onregelmatig en alleen nog op zonnige dagen vooral op Dahlia's en Verbenas'', merkt Van Berk op, die *gamma* na 20 Octr. niet meer te Apeldoorn zag. Te Amsterdam trof Helmers het laatste ex. op 21 Octr. aan. De groote Septr.-Octr.-generatie heeft zich hier nog gedeeltelijk voortgeplant. Eind Octr. vond Prof. Brouwer te Zeist een rups, die 28 Nov. den vlinder leverde. Een bewijs te meer, dat de rups hier niet probeert te overwinteren, maar moet doorgroeien!

De immigranten kwamen dus eind Mei en Juni, terwijl de Juli-Aug. dieren wel gedeeltelijk uit trekkers, gedeeltelijk uit afstammelingen van de eerste groep bestaan zullen hebben. Hun nakomelingen vormden de groote *gamma*-troepen van eind Septr.-begin Octr.

18. *Cidaria obstipata* F. (*fluviata* Hb.) Geen waarnemingen.

Van *Pieris brassicae* L. zag Vári in den namiddag van 20 Aug. een grooten trek, die vanuit den Amsterdammerpolder in Zuidwestelijke richting over de stad vloog. Reeds de eerste gen. van *brassicae* was gewoner dan normaal, maar hoewel de rupsen daarvan behoorlijk geparasiteerd waren (ik kreeg uit een 20 rupsen niet één vlinder, de meeste waren door *Microgaster* aangestoken, terwijl uit de enkele verpopte zonder uitzondering na een paar dagen een vliegenlarve kwam kruipen), vloog de tweede generatie vanaf \pm 10 Juli in enorm aantal. Toch heeft dit, zooals ook Dr. Mac Gillavry reeds opmerkte (E. B., vol. XI. p. 13) geen catastrophale gevolgen voor de kool gehad, daar de weersomstandigheden voor de soort blijkbaar bijzonder ongunstig waren. Te Amsterdam waren de rupsen in Augustus niet talrijker dan anders en de derde gen. heeft ook maar heel spaarzaam gevlogen. Rupsen, die ik eind Aug. kweekte, stierven bijna alle aan flacherie.

Conclusie: een nog middelmatiger trekvlinderjaar dan 1940.

Ten slotte doe ik weer een dringend beroep op de belangstellende Entomologen om hun medewerking in het komende seizoen te verleen.

Amsterdam, 1941.

B. J. LEMPKE.

Ants, collected by Dr. C. F. Engelhard at Stockmarknes (Island Hadsekoy, Vesterale Archipelago circa 68° 50' Lat. N. Norway) and between 64° and 66° Lat. N. on the Western Coast of Norway, July 1932, identified by A. Stärcke.

One might ask what is the use of excursionlists for Science. The answer is: they show which species are so common or so conspicuous that they are captured by zealous tourists.